

Тема 4.2

Як демократичні процедури забезпечують народовладдя у суспільстві

При вивченні теми ви дізнаєтеся, як за допомогою інститутів демократії та демократичних процедур реалізовується участь громадян в управлінні демократичною державою.

Вивчення теми сприятиме розумінню важливих понять: демократія, народовладдя, інститути демократії, демократичні процедури, пряма та представницька демократія, опозиція, «більшість» та «меншість».

Ключові здобутки у вивченні теми

Досліджуємо механізми функціонування інститутів демократії та демократичні процедури.

Розуміємо роль демократичних процедур і принципів у демократичній державі та необхідність їхнього дотримання.

Діємо: аналізуємо та оцінюємо здійснення прав більшості та захист прав меншості як умови реалізації народовладдя в демократичній державі.

Досліджуємо та аналізуємо

Вибори старости, що тут не так?

- Головуючий на загальних зборах громади запропонував односельцям вибрати старосту громади і сказав, що це повинен бути громадянин Н. (назвав ім'я свого приятеля).
- Вибори старости громади відбулися через жеребкування. Старостою випадково став чоловік, який витягнув картку із позначкою «староста».
- На виборах старости жінки мали по одному голосу, а чоловіки по два, тому що у громаді живе удвічі менше чоловіків, аніж жінок.
- Обирати старосту одержали право лише мешканці громади, які мають роботу.
- Перед тим, як виборці опустили свої бюлетені у скриньку для голосування, головуючий зазирнув у кожний бюлетень, щоб знати, хто як проголосував.
- Під час обговорення кандидатури старости виявилось, що гідних осіб серед мешканців громади немає. Тому вирішили, що старостою буде заможний і відомий бізнесмен із обласного центру.

Прочитайте уявні ситуації стосовно виборів старости у шести громадах України.

Обговоріть їх у парах і скажіть, що, на ваш погляд, у них не так?

Чи вважаєте ви такі вибори справедливими? Обґрунтуйте свою думку.

Прокоментуйте ситуації. Визначте, які принципи виборчого права були порушені у кожній з них?

Чому, на вашу думку, важливо дотримуватися принципів виборчого права??

Модуль 1

Якими є умови здійснення народовладдя в Україні

■ **Народовладдя** — це верховна влада народу в державі і над самою державою як право на її заснування, визначення способів її організації, діяльності та розвитку.

■ **Політична діяльність (або активність)** — це суспільна діяльність громадян, які мають на меті впливати на прийняття політичних рішень, реалізацію своїх потреб та інтересів.

■ **Інститути демократії** — це юридично оформлені (закріплені в законах) самостійні елементи державної влади, метою запровадження яких є організація і здійснення народовладдя.

■ **Демократичні процедури** — це встановлений законом порядок здійснення, виконання, втілення демократичних принципів (основ народовладдя).

Однією з найвищих цінностей демократичного суспільства є народовладдя.

Народовладдя в Україні реалізується на основі Конституції, через інститути безпосередньої (прямої) чи представницької (виборної) демократії і є проявом політичної активності громадян.

Політична активність передбачає залучення громадян до процесу політико-владних відносин, їх вплив громадян на перебіг соціально-політичних процесів та на формування владних політичних структур. На початковому рівні це проявляється через участь у виборах, мітингах, маніфестаціях, зборах, страйках тощо. На вищому рівні — це вже професійна політична діяльність у законодавчих, виконавчих та судових органах, у ролі представників політичних партій, рухів та громадських об'єднань тощо.

Політична діяльність буває усвідомленою і стихійною. Кожна сучасна держава, здійснюючи свою політику, намагається заручитися підтримкою якомога більшої кількості громадян. Навіть диктаторські та тоталітарні режими, які насправді надзвичайно обмежують можливість участі громадян у політичному житті, намагаються створити ілюзію політичної активності, змушуючи всіх брати участь у різноманітних політичних акціях.

Демократичні держави вбачають у розвитку політичної активності громадян одну з основних умов здійснення своєї політики, досягнення й забезпечення політичної стабільності загалом. Щоб не стати об'єктом маніпуляції, громадянам важливо свідомо ставитись до своєї участі у політичному житті держави.

Народовладдя стає справді можливим завдяки існуванню таких **інститутів демократії**.

Право обирати і бути обраним на виборні державні посади.

Свобода слова, включаючи критику влади, а також існування альтернативних джерел інформації, які охороняються законом.

Свобода самоорганізації, тобто право громадян створювати відносно незалежні від держави асоціації чи організації, в тому числі — опозиційні партії.

Для того, щоб названі інститути справді діяли, у конституціях демократичних держав передбачено систему **демократичних процедур**.

- /// Вільні і чесні вибори.
- /// Референдуми, плебісцити (опитування громадської думки).
- /// Голосування — відкрите або таємне.
- /// Відкрите обговорення кандидатур на виборах або питань референдуму.
- /// Делегування виборцями повноважень обраним представникам до органів влади.
- /// Вивчення громадської думки методом соціологічних досліджень.

Таким чином, демократія діє на основі розвинутої системи **принципів**. До фундаментальних принципів демократії належать: принципи гласності, різноманітності (плюралізм), залучення населення до вирішення питань державного значення, поділу влади, єдності, рівності і гарантованості демократичних прав та обов'язків.

Розділ 4. Демократичне суспільство та його цінності

■ **Принципи демократії** — безумовні вимоги, які впливають із самої суті демократії і пред'являються до всіх учасників демократичного процесу.

В демократичному суспільстві важливим є характер суспільного облаштування державними і суспільними справами, тобто реалізація принципів демократичним процедур, рівності прав громадян.

Демократія сьогодні — не просто влада народу, а механізм здійснення державної влади, який забезпечує виконання волі більшості громадян.

Громадянська активність

Будуємо логічний ланцюжок реалізації народовладдя

■ Виберіть із наведеного вище тексту умови, завдяки яким народовладдя в Україні стає реальним.

■ Побудуйте ланцюжок послідовності таких умов. Як вони взаємопов'язані?

■ Прокоментуйте створену послідовність.

Модуль 2

Чому важливо дотримуватися принципів виборчого права

■ **Вибори** — це спосіб формування органів влади та самоврядування способом голосування, обрання осіб, які будуть приймати рішення від імені громади.

За умов сучасної демократії владу від імені народу здійснюють обрані представники. Органи представницької влади формуються за допомогою проведення процедури виборів.

Вибори дають можливість громадянам висловити своє ставлення до політиків (підтримати чи не підтримати того чи іншого кандидата або партію), активно втручатися у процеси внутрішньої чи зовнішньої політики тощо.

Від того, як влада враховує наші інтереси, багато у чому залежить те, як ми з вами живемо, які можливості кожен з нас має для комфортного та безпечного життя. Вибори представників до органів центральної влади або місцевого самоврядування (депутатів) — це делегування їм права представляти наші з вами інтереси та забезпечувати рівні права і можливості для кожного члена суспільства.

Кожен громадянин має *виборче право*, яке дозволяє йому *обирати* (активне) чи *бути обраним* (пасивне) до представницьких органів влади. Громадяни держави, які мають право брати участь у виборах, є **виборцями**. Коло виборців, що збирається голосувати чи голосує за певну політичну партію на парламентських, президентських або місцевих виборах, називається *електоратом* (лат. *elector* — виборець).

Обрані народом представники до органів влади чи самоврядування здійснюють управління державою, областю чи населеним пунктом впродовж визначеного законом терміну. Саме за результатами голосування виборців формуються *більшість*, яка здійснює управління державою, та *меншість*, яка переходить в *опозицію* і контролює діяльність більшості.

Через процедуру виборів влада в державі стає *легітимною* (законною), за умови, якщо *вибори є справедливими*.

Йти на вибори — це не лише можливість змінити на краще життя спільноти, в якій ми живемо, але й нагода вплинути на власне майбутнє

Громадяни беруть участь у виборах на основі виборчого права — системи нормативно-правових актів, що встановлюють та регулюють права виборців у формуванні виборних органів державної влади та місцевого самоврядування.

Проведення виборів, за умов дотримання демократичних принципів виборчого права, надає підстави вважати, що такі вибори є справедливими.

Основні принципи виборчого права у більшості країн є подібними. В нашій державі вони викладені у статті 71 Конституції України.

Аналізуємо
ситуації

Принципи виборчого права

Загальність виборів — виборче право мають усі громадяни, які досягнули 18-річного віку.

Вільні вибори — ніхто не може бути змушений до участі у виборах або обмежений у волевиявленні.

Рівність — кожен виборець має **один голос** і право проголосувати тільки **один раз**.

Таємність голосування — відсутність контролю і тиску на виборця.

Прямі вибори — пряме, безпосереднє голосування виборця за кандидата.

Гласність виборів — своєчасне повідомлення про вибори та їхні результати.

Територіальність — вибори проходять на всій території України, яка розділена на виборчі округи.

■ Ознайомтеся з принципами виборчого права.

■ Визначте порядок їхньої важливості для вас. Обґрунтуйте свою думку.

Виборчі цензи

На різних етапах становлення виборчого процесу в різних країнах у ньому було чимало обмежень — **виборчих цензів** — офіційно визначених умов і ознак, на підставі яких обмежується виборче право громадян.

Щоб бути обраним або бути включеним до числа виборців в Україні людина мала відповідати певним ознакам — цензам. Насамперед, бути громадянином держави (*ценз громадянства*), досягти відповідного віку, наприклад, 18 років (*віковий ценз*), не бути позбавленим виборчого права через засудження за порушення закону або через визнану судом розумову недієздатність (*ценз на стан здоров'я*).

Ось приклади цензів, що існували колись. Деякі з них діють в окремих країнах світу і сьогодні.

Ценз осілості — вимога, за якою виборче право надається лише тим громадянам, які проживають на тій чи іншій території протягом певного часу.

Майновий (податковий) ценз — володіння майном (рухомим і нерухомим) на певну суму або розмір сплати податків.

Статевий ценз — обмеження виборчого права за статевою ознакою. Тривалий час виборче право було суто «чоловічим» і не поширювалось на жінок. Рівне право брати участь у виборах і чоловікам, і жінкам вперше було запроваджене 1893 р. в Новій Зеландії, у США — в 1920 р., Франції — від 1944 р., Греції — в 1956 р., Швейцарії — 1971 р.

Релігійний ценз (віросповідання) вимагає, щоб носій виборчого права сповідував певну релігію. Зокрема, в Ірані бути обраним має право тільки мусульманин.

Громадянська реклама

Хто хоче в нашому житті щось змінити, покращити, той мусить брати участь у виборах!

Обговорюємо

■ Перегляньте інформацію про виборчі цензи.

■ *Як ви вважаєте, чи правомірним є існування подібних обмежень? Поясніть свою думку.*

■ *Скажіть, як співвідносяться такі обмеження із Загальною декларацією прав людини?*

Модуль 3

Яким чином взаємодіють більшість та меншість при здійсненні народовладдя

Розглядаємо та обговорюємо

■ Ознайомтеся із цитатою відомого американського політичного і державного діяча Бенджаміна Франкліна.

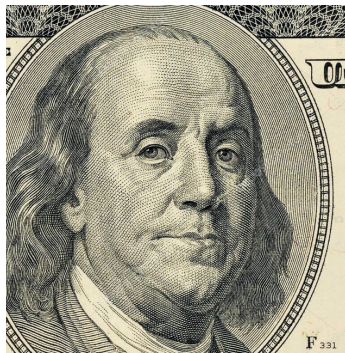
■ *Яку думку хотів підкреслити автор цитати щодо становища «більшості» та «меншості» у демократичному суспільстві?*

■ *Які засоби мають існувати в демократичному суспільстві, щоб права кожного громадянина були захищені?*

У демократичній державі громадяни вільно приймають політичні рішення, відповідно до волі більшості. У демократичному суспільстві воля більшості має поєднуватися з гарантіями прав осіб, які опинилися у меншості — етнічній, релігійній чи політичній тощо. Права меншості не можуть залежати лише від доброї волі більшості і не можуть бути скасовані більшістю голосів.

Розглянемо право меншості (опозиції) в парламенті. Юридичне поняття «більшість» ототожнюється з політичним поняттям «правляча», а «меншість» — з політичним поняттям «опозиція».

Наявність опозиції вважається невід'ємним компонентом демократичного суспільства, правової держави. Допоки в суспільстві існує відмінність інтересів, доти існуватиме й опозиція.

Демократія — це коли два вовки і вівця голосують щодо меню на обід. Свобода — це коли добре озброєна вівця оспорує результат такого голосування.

Бенджамін Франклін

■ **Опозиція** (від лат. — протиставлення) — це політичні партії, рухи, групи (депутати парламентської меншості), чії позиції і погляди розходяться щодо певних питань із політикою парламентської більшості й уряду.

Опозиція аналізує роботу уряду, критикує його діяльність, користується можливістю порушити питання про довіру уряду. Проте, ведучи боротьбу за владу, вона не повинна застосовувати форми політичної агресивності, прийоми політичних провокацій. Необхідно, щоб у процесі конкурентної взаємодії різних політичних інтересів, за допомогою компромісів досягалася їхня рівновага.

Отже, демократія — це не тільки вияв волі більшості, а й гарантія права меншості на критику і вільне вираження своїх конструктивних поглядів. Це право говорити та бути почутим — право бути оскарженим, але не пригнобленим.

*(За матеріалами «Демократія і права меншості»
http://pidruchniki.com/1394110343076/pravo/demokratiya_prava_menshosti)*

Застосуйте набуті знання і досвід

Вибори у школі

Організуйте вибори у вашій школі, класі. Голосування можна провести й так, щоб виборці усвідомили суть пропорційної та мажоритарної систем. Наприклад, «випускник року» може вибиратися за мажоритарною системою, а голосування за «улюблений предмет», що визначатиме рейтинг навчальної дисципліни, може бути за пропорційною системою.

Для того щоб вибори стали демократичними необхідно дотримуватися таких кроків:

- /// повідомити шкільний / класний колектив про суть та час таких виборів;
- /// створити шкільну / класну виборчу комісію;
- /// організувати висунення кандидатів або інших ідей вибору;
- /// підготувати бюлетені до голосування;
- /// зареєструвати офіційних спостерігачів;
- /// провести голосування;
- /// ознайомити громадськість класу / школи із результатами виборів.

Результати голосування мають бути практично використані в роботі класу чи школи.